

ENRIC PUJOL

Universitat Autònoma de Barcelona

RESUM

Ferran Soldevila (Barcelona, 1894-1971) va ser un dels historiadors catalans més importants del segle xx. Compromès amb la represa cultural i nacional catalanes contemporànies, va donar suport a la Generalitat republicana en els difícils moments de la Guerra civil de 1936-1939. Això li comportà un exili a la República francesa que no va poder abandonar fins a 1943, quan retornà a Barcelona i s'incorporà a la resistència antidictatorial. La seva actitud resistent afectà tant l'àmbit polític com el cultural, fins al punt que es pot dir que tota la seva producció historiogràfica i literària del moment va tenir aquest caràcter combatiu. No en va, com ell mateix va reconèixer, tota la seva actuació va respondre a un objectiu normalitzador que ell sintetitzava en la frase: «Fer de Catalunya un poble normal».

PARAULES CLAU

Ferran Soldevila, repressió franquista, exili, resistència cultural antifranquista, historiografia, literatura, dietaris.

Ferran Soldevila: exile and repression

ABSTRACT

Ferran Soldevila (Barcelona, 1894-1971) was one of the most important Catalan historians of the 20th century. Committed to the contemporary revival of Catalan culture and nation, he supported the Republican Generalitat during the difficult time of the Spanish Civil War of 1936-39. This led him to exile in the French Republic, which he could not leave until 1943, when he returned to Barcelona and joined the resistance against Franco's dictatorship. His resistant attitude affected both the political and cultural area to such an extent that we might say all his historiographical and literary work of the time had this com-

bative nature. As he himself acknowledged, it's no surprise that all his actions responded to a desire to normalise, which he summed up in the phrase «Making Catalonia a normal nation».

KEYWORDS

Ferran Soldevila, pro-Franco repression, exile, anti-Franco cultural resistance, historiography, literature, diaries.

L'estudi de la dimensió intel·lectual i cultural de la repressió franquista és una veritable necessitat historiogràfica. No podem oblidar que aquest règim dictatorial assajà un intent de genocidi identitari, cosa que implicava fer callar i deixar sense recursos la intel·lectualitat que havia fet possible l'experiència d'autogovern català més important d'ençà de 1714: La Generalitat republicana. En aquest sentit, el cas de Ferran Soldevila (Barcelona, 1894-1971) és un dels més emblemàtics.¹

Efectivament, Soldevila es consolidà durant els anys vint i trenta del segle xx com l'historiador de referència del període. Un historiador, però, que tenia molt d'escriptor, d'*homme de lettres* i, per tant, d'intel·lectual que tenia una clara intenció d'incidir en la societat del seu temps.

Ell sempre va defugir la definició estricta d'«historiador» i va reivindicar les seves altres facetes: escriptor, dramaturg, periodista, poeta... I va remarcar que atendre'n només una era una manera de limitar-lo, de mutilar la seva personalitat. A més a més, totes tenien un objectiu comú que ell va escollir com a guia del conjunt de la seva producció i com a referent vital: «Fer de Catalunya un poble normal».

Durant la dècada dels anys vint, doncs, ja va desplegar una activitat intel·lectual «pública» de gran volada. Foren els anys de la dictadura de Primo de Rivera iniciada el 1923 i no liquidada fins a principis de la dècada següent. Soldevila s'implicà plenament en la lluita contra el règim dictatorial. Era membre d'Acció

1. Per a una anàlisi més detallada de la seva trajectòria vital i professional, vegeu la meua tesi doctoral: ENRIC PUJOL, *Ferran Soldevila i la historiografia catalana del seu temps*: www.tdx.cat) i les dues monografies que li vaig dedicar: ENRIC PUJOL, *Ferran Soldevila. Els fonaments de la historiografia catalana contemporània*, Catarroja-Barcelona, Afers, 1995; i *Història i reconstrucció nacional. La historiografia a l'època de Ferran Soldevila*, Catarroja-Barcelona, Afers, 2003.

Catalana, partit de centreesquerra catalanista que sorgí moments abans del cop d'estat primoriverista. Féu part, per tant, del que en podríem dir la resistència cultural contra la dictadura, on es van forjar la majoria dels quadres intel·lectuals que posteriorment sostingueren la Generalitat republicana dels anys trenta.

Ja en aquells moments començà a ser reconegut com un historiador que calia tenir en compte. Tenia plaça com a arxiver i la seva faceta pública era molt rellevant. Publicava articles històrics a *La Publicitat* i, sobretot, a la *Revista de Catalunya* (el volum d'escrits que hi publicà només fou superat pel mateix Rovira i Virgili, fundador i director de la revista). Així mateix, féu col·laboracions periodístiques en dos mitjans estrangers, sota pseudònim, on publicava escrits explícitament polítics de denúncia de la dictadura. Un era un diari, el *Journal de Genève* (amb les inicials A. K.) i l'altre una publicació acadèmica, *Bulletin of Spanish Studies*, de Liverpool (amb les inicials E. V.).²

I fou també durant els anys vint que va poder fer una llarga estada com a professor a Anglaterra, a Liverpool, cosa que fou decisiva per a la seva formació intel·lectual i política. La Catalunya lliure per la qual ell i molts d'altres com ell lluitaven havia de ser similar al model de democràcia avançada que hi havia a la Gran Bretanya. L'experiència britànica fou tan important a nivell personal i com a referent per al que havia de ser la Catalunya futura que aquesta estada li serví per escriure el dietari *Hores angleses*, no publicat, però, fins a la Guerra Civil, el 1937.³ L'obra constitueix una de les mostres principals de la maduresa assolida per la prosa catalana del primer terç del segle xx.

No fou, però fins a la dècada dels anys trenta que es convertí en l'historiador de referència del moment. Continuà les seves col·laboracions periodístiques en els mitjans catalans ja esmentats i per un breu període (1930-1931) arribà a ser director de la *Revista de Catalunya* (moment en què la revista assolí un altíssim nivell periodístic i intel·lectual que li ha estat reconegut per part dels especialistes en la matèria). Així mateix, entrà com a professor a la famosa Universitat de Barcelona quan aquesta assolí l'autonomia universitària. I encara també professà a l'Escola de bibliotecàries.

2. Fa poc els vam poder publicar en català, conjuntament amb Albert Balcells, a les Publicacions de l'Abadia de Montserrat: Albert BALCELLS i Enric PUJOL (ed.), *Entre la dictadura i la revolució* (2009).

3. Ara reeditat per l'editorial Adesiara, Martorell, 2011, amb estudis introductoris d'Alan YATES i Joaquim NADAL, i a cura de l'autor d'aquest article.

Tota aquesta activitat influí en el seu prestigi intel·lectual, però el fet decisiu, transcendent, fou la publicació de la seva *Història de Catalunya* en tres volums, el 1934-1935, per l'editorial Alpha. L'èxit de públic fou total, però encara fou més gran l'èxit intel·lectual. Fou encarregada i finançada per Francesc Cambó, però Soldevila va saber donar-li una orientació que el líder polític no podia imaginar. Aconseguí el que avui en podríem dir una visió sobiranista del passat català, àmplia, en la qual es podien sentir identificades branques molt diverses del catalanisme polític del moment. L'obra es convertí així en un veritable símbol i en una de les concrecions principals en l'àmbit cultural i historiogràfic de tot el procés nacionalitzador iniciat ja des del començament del segle xx. D'aquí el seu gran èxit. No ha de sobtar, doncs, que aquesta obra el consolidés com el gran historiador del moment.

La guerra civil de 1936-1939, lluny de suposar un refredament del seu prestigi públic, encara el féu créixer més. El seu compromís amb la Generalitat de Catalunya fou inequívoc. No tan sols continuà amb la seva feina de professor universitari (fou nomenat director del seminari d'Història de Catalunya) i amb els seus treballs d'investigació històrica, sinó que es prestà a fer de publicista en favor del govern català, en un moment especialment difícil per a la institució i per al país.

Soldevila era ben conscient de què ens jugàvem col·lectivament si guanyaven els franquistes: la liquidació de l'autogovern i l'intent de tallar de soca-rel tot el procés de normalització lingüística i cultural que tant havia avançat al llarg del primer terç de segle. Així, multiplicà les seves intervencions periodístiques i els seus parlaments a la ràdio, féu poesies de combat i sobretot fou un dels principals impulsors de la Institució de les Lletres Catalanes, que entre d'altres empreses tornaren a editar la *Revista de Catalunya*, on publicà potser el seu article polític més famós: «Fe en Catalunya».

La seva implicació fou tan gran amb el bàndol republicà i la Generalitat que, arran del triomf franquista, hagué d'exiliar-se a l'Estat francès. Allà l'esperaven la seva esposa Yvonne Lepage i el seu fill Gerard, de vuit anys, que s'hi havien refugiat ja durant la guerra, per fugir d'una Barcelona bombardejada i amb privacions de tota mena.

L'exili francès (i també nord-català) d'ell, la seva esposa i el seu fill petit es perllongà de 1939 a 1943. Fa relativament poc que l'hem pogut reconstruir amb minuciositat gràcies a la descoberta i edició dels dietaris que redactà durant aquell període, que finalment han estat publicats en dos títols diferents: *Dietaris*

de l'exili i del retorn (en dos volums publicats els anys 1995 i 2000) i *Els dietaris retrobats* (2007).⁴

La realitat de l'exili va ser una experiència molt dura, malgrat que ell i la seva família no van arribar a partir les grans misèries dels milers que anaren als camps de concentració. En aquest sentit, foren uns privilegiats. Des del principi va cobrar un subsidi de la Generalitat i, en els primers temps, també tingué un ajut econòmic del mecenes Rafael Patxot (antifranquista radical exiliat a Suïssa). A desgrat de qualsevol ajut econòmic i d'unes condicions material mínimes, fins i tot aquests privilegiats van haver de partir per la incertesa, la por, el patiment pel dolor aliè, l'insomni, les dificultats alimentàries i la malaltia.

Amb l'ocupació nazi de França, va créixer el perill de la deportació als camps de concentració alemanys. La salut de Soldevila empitjorà notablement a causa de la duresa de les condicions de vida. El seu afebliment fou tan gran que tingué un síncope que l'impossibilità de partir cap a Amèrica quan ja era davant del vaixell, al port de Marsella (setembre de 1942). Ja ho tenia tot preparat per anar a l'Argentina via Mèxic, on havia d'obtenir una plaça universitària que li havia preparat el lingüista Joan Coromines.

Només un argument ètic el conformava contra les adversitats del període: «És realment gairebé just que no tinguem salut: si no, seríem massa sortosos enmig de tants desastres i malaurances».⁵

Vegem, ràpidament, l'itinerari seguit per ell i la seva família a l'exili. Els primers mesos de 1939, un cop passada la frontera el 15 de gener, es van estar a prop del Voló (al costat de Morellàs), a la Catalunya del Nord. Ell tot sol es traslladà a Tolosa de Llenguadoc i d'allà a París, on es va retrobar amb el seu germà Carles (que hi havia passat la guerra, teòricament en una delegació de servei, però en realitat en un intent de «desmarcar-se» de la Generalitat republicana). Després s'hi traslladaren Yvonne i Gerard.

El març de 1939, juntament amb d'altres famílies d'intel·lectuals, entre les quals la de Carles Riba, es van traslladar al mític molí de Bierville, a Boissy-la-Rivière (on es van estar fins al juliol). Fou aquí on Riba va compondre les famoses *Elegies de Bierville*, obra clau de la poètica catalana de l'exili. Les dificultats de la convivència i les empipades entre els dos escriptors i les seves respectives esposes van quedar registrades en els dietaris soldevilians, que així es convertiren

4. Tots publicats per Edicions 3i4, de València, i a cura de qui signa aquest escrit.

5. *Dietaris...*, vol 1, p. 167.

en una mena d'«antielegies» o, millor dit, en el revers realista (i un pèl descarnat) del mite literari.

L'Isle-Adam fou el següent lloc de sojorn fins a febrer de 1940, quan Soldevila es va estar a París i la seva dona i el seu fill van retornar al Voló, fins que tots junts s'instal·laren a la població nord-catalana de Banyuls. S'hi van estar fins a finals de 1940, quan anaren a la població occitana de Bauma-de-Venisa. El juny de 1942 anaren a Saut de Vauclusa, on passaren la resta de l'exili (fins al 6 de setembre de 1943).

Els dietaris de l'exili soldevilians són una font d'informació de primera i constitueixen sense cap mena de dubte la seva obra literària (i historiogràfica) més important del període. No tan sols tenen un gran valor documental, sinó que són tot un exemple de dietaris d'escriptor, on es recull la vida, però també les opinions polítiques, estètiques, etc. Un crític actual com Lluís Bonada ha afirmat que constitueixen un exemple emblemàtic de la capacitat literària de Soldevila, a qui arriba a equiparar amb un nou Stendhal.⁶

Aquests dietaris tenen un contrapunt molt interessant: la correspondència que mantingué amb diferents corresponents, que permet precisar més els fets i les dates, i conèixer aspectes no tractats en els dietaris. Aquest és el cas de les cartes amb Rosa Leveroni, que fou la seva amant, i que han pogut ser editades recentment. La relació sentimental entre els dos es concretà durant la guerra. Abans, però, Leveroni havia estat alumna seva a l'Escola de bibliotecàries.⁷ Cal remarcar la importància d'aquesta relació més enllà de tota xafarderia, ja que comportà una important influència intel·lectual i literària mútua. Així, Soldevila exercí un mestratge literari decisiu en Rosa Leveroni (cosa que fins ara no constava) i també a la inversa: *Hores angleses*, per exemple, és un títol pensat per Leveroni. A més a més, va tenir una llarga continuïtat en el temps, ja que es perllongà fins a la mort d'ell. Fou, en realitat, com una mena de segon matrimoni clandestí.

A part dels dietaris de l'exili i la rica correspondència, Soldevila continuà la seva producció historiogràfica i literària, i féu diferents col·laboracions en la

6. *El Temps*, 26 de maig de 2007, p. 84.

7. Aquest vincle ha estat reconstruït a ROSA LEVERONI, *Confessions i quaderns íntims*, València, Edicions 3i4, 1997 (a cura d'Enric PUJOL i Abraham MOHINO) i a FERRAN SOLDEVILA i ROSA LEVERONI, *Cartes d'amor i d'exili*, Barcelona, Viena Edicions, 2009, (a cura d'Abraham MOHINO i Enric PUJOL).

premsa de l'exili. Fins i tot arribà a redactar bona part d'una novel·la encara inèdita –i inacabada: *El cavaller Despalau*, centrada en la Guerra de Successió.

El 1943, però, marcà un punt d'inflexió en el món dels exiliats. Diferents factors afavoriren el retorn. D'una banda, les difícils condicions de vida a la República francesa. De l'altra, el mateix descabdellament de la guerra, que començava a ser favorable als aliats, cosa que va provocar un cert relaxament de les autoritats franquistes en les facilitats del retorn. I encara en podem sumar un tercer, de factor, cabdal. El retorn implicava poder viure a Barcelona, restablir contactes i fer un front de resistència contra la mateixa dictadura. No ha de sobtar, doncs que en aquells moments retornessin nombrosos intel·lectuals molt significatius: Carles Riba, Alexandre Galí, Josep Pous i Pagès... Unes personalitats que s'afegiren a les que ja ho havien fet abans: Francesc Pujols, Joan Baptista Roca i Caball, Josep M. de Sagarra, Maurici Serrahima...

En el cas de Soldevila fou molt important el retorn a Barcelona del seu germà Carles, el 1941, que sempre l'estirà perquè ell prengués una decisió similar i li facilità els tràmits per fer-ho possible.

Així, Ferran travessà la frontera el 6 de setembre de 1943 per Portbou. Es va estar a Figueres i l'endemà marxà a Barcelona, on fou internat a la presó només un dia, per verificar els càrrecs que hi havia contra ell. Afortunadament el seu empresonament només va durar això.⁸

Allò realment preocupant, en el seu cas, no fou l'empresonament, sinó el que en podríem dir les represàlies indirectes. No podia ni somniar a entrar a la universitat franquista, i també va tenir barrat el pas al cos d'arxius i biblioteques. Val a dir, per prendre consciència de la durada de la repressió, que no va poder passar la depuració del cos d'arxius i biblioteques fins 1954 i encara amb la inhabilitació de prendre cap mena de càrrec directiu (cosa que en els anys seixanta li barrà el pas a la direcció de l'Arxiu de la Corona d'Aragó).⁹ No podia tampoc publicar a la premsa ni a les revistes. I no tenir fonts d'ingressos estables en l'etapa més negra de l'autarquia franquista havia de ser molt dur.

En els seus dietaris consignà, a finals del 1943: «El problema del pis és difícilíssim. A vegades penso en Amèrica. La guerra encara durarà. I viure com

8. Ell mateix ho explica en els *Dietaris...*, vol II, en l'anotació del 8 de setembre de 1945, p. 30-31.

9. Sobre els entrebancs per al seu nomenament com a director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, vegeu *Ferran Soldevila, Els fonaments...*, p. 214-215.

aquests dies no és viure». ¹⁰ Precisament després d'aquesta anotació va interrompre la redacció del diari i no el va reprendre fins al dia 1 de setembre de 1945, amb un ànim completament diferent:

Reprenc aquestes notes al cap de dos anys. El pessimisme del darrer full no correspon al que ha estat la continuació. Sovint he pensat si no era una llàstima que no anotés res dels esdeveniments. ¿Què valia més? ¿Escriure sobre el segle XIII o sobre el que passava? Però no tenia temps ni esma per escriure memòries [ell en deia així dels seus dietaris]. El treball m'ha abassegat; he treballat molt i penso que bé. ¹¹

Des d'un primer moment, la seva actitud pública fou animosa i combativa, cosa que va sorprendre molt la gent que pensava que per raons de la seva fràgil salut podia haver esdevingut un derrotat. Res més lluny d'això, Soldevila s'implicà des del primer moment en la resistència cultural i política contra el franquisme. Rosa Leveroni, quan s'assabentà del seu retorn, va escriure a Josep Palau i Fabre: «Ja som un més». ¹²

De seguida, Soldevila va poder treballar, des de casa, en encàrrecs per a l'arxiu municipal històric de Barcelona, gràcies a la seva amistat amb l'historiador Agustí Duran i Sanpere, director de l'Institut Municipal d'Història de Barcelona. I s'incorporà de manera immediata com a professor d'Història de Catalunya a les classes dels Estudis Universitaris Catalans (represos l'any anterior) i s'integrà a l'Institut d'Estudis Catalans (que al llarg de tot el franquisme va viure una situació de semiclandestinitat), del qual fou nomenat membre adjunt el 1947.

Així mateix, des d'un primer moment fou un dels intel·lectuals que van poder treballar per a Benèfica Minerva (agrupació de mecenes al voltant de Fèlix Millet, que ajudaren els intel·lectuals catalans). Hi redactà una *Història d'Espanya* que tenia com a propòsit principal desmuntar la visió unitarista, centralitzadora i autoritària que impulsava el règim dictatorial.

Però Soldevila no tan sols s'integrà a la resistència cultural, que possibilitava fins i tot la integració de gent afí al règim o que ho havia estat, sinó que participà en l'oposició política contra la dictadura. Participà en la constitució de l'Aliança

10. *Dietaris...*, vol II, p. 25.

11. *Dietaris...*, vol II, p. 25-26.

12. J. Palau i Fabre, «Temps congelat», *Avui*, 11 de maig de 1995, p. IX.

de Partits Republicans Catalans, constituïda el juliol de 1945, gràcies a l'impuls de Josep Pous i Pagès (amb qui havia mantingut una estreta amistat abans i durant l'exili). El 1947 aquesta organització passà a dir-se Comitè Permanent de la Democràcia Catalana, per bé que popularment era conegut amb el nom de Comitè Pous i Pagès, pel paper capdavanter que hi jugava aquest escriptor empordanès. De fet, aquest comitè funcionà com una mena de Generalitat a l'interior (que tingué importants topades amb la Generalitat de l'exili presidida per Josep Irla), amb una activitat força notable (reunions clandestines, trobades amb polítics europeus, etc.) fins a la mort del seu impulsor, Pous i Pagès, el 1952.

El paper polític de Soldevila en aquells moments tingué un cert pes, fins al punt que en un moment imprecís dels anys quaranta (segons el seu fill Gerard, cap a 1947) s'arribà a parlar d'ell com a possible president de la Generalitat de Catalunya. Sembla que es volia escollir més la figura simbòlica d'un intel·lectual destacat que no la d'un polític pròpiament dit. Ja li havia estat proposat a Pau Casals i també a Josep Fontbernat, que declinaren la proposta, i sembla que Soldevila també ho va fer.

La seva activitat resistent es va perllongar durant tota la seva vida. A part de reunions i activitats clandestines, bona part de la seva activitat intel·lectual també va tenir aquest caire. Conferències, articles i ambiciosos projectes historiogràfics i editorials van tenir aquest mòbil de fons. Fins i tot va reprendre la seva col·laboració al *Bulletin of Spanish Studies*, on va poder explicar esdeveniments impossibles de ser recollits per la premsa catalana del moment, sotmesa a una fortíssima censura.

En aquest context de repressió, resistència i represa a partir dels anys cinquanta i seixanta, la història esdevingué una eina de combat contra la dictadura. Especialment, aquelles obres de síntesi (o d'assaig) adreçades al gran públic. En aquest sentit, la seva aportació fou molt important.

Ja hem fet referència a la seva *Història d'Espanya*. Aquesta obra fou redactada en català al llarg dels anys quaranta, gràcies al mecenatge privat de Benèfica Minerva. La intenció era fer-ne una edició en català, una en espanyol, una en francès i una en anglès. Finalment, però, l'única que fou possible va ser l'edició espanyola editada per Ariel (1952-1959). Ell mateix s'ocupà de la traducció (i ampliació) del text inicial redactat en els anys quaranta, i comptà amb la participació entusiasta de Joan Sales, responsable editorial de l'obra.

La via per poder publicar aquesta síntesi va ser la de fer-ne una edició de luxe, profusament il·lustrada, per tal de burlar millor la censura, que comptà

amb uns peus d'il·lustració molt extensos redactats pel mateix Sales. Això va permetre, efectivament, que els vuit volums de l'obra fossin publicats, però els entrebancs amb la censura franquista foren molt nombrosos i feixucs. L'obra fou un gran èxit de vendes i també creà un gran impacte en la intel·lectualitat catalana, però, enllà de Catalunya, la visió plurinacional d'Espanya no interessava a pràcticament ningú. Com ara mateix.

Un altre ambiciós projecte editorial que volia tenir una clara repercussió social fou la realització de la *Història dels catalans* (1961-1970). Es tractava d'un projecte de redacció col·lectiva assumit per l'editorial Ariel, dirigit per Soldevila i en el qual també participava activament Joan Sales. De fet, es tractava de reproduir el mateix esquema assajat amb tant d'èxit a la *Història d'Espanya*. Sales s'encarregava de les imatges i dels extensos comentaris als peus de les il·lustracions, que constituïen una mena de discurs paral·lel al text seguit. Els resultats encara avui són molt interessants i constitueixen un model de referència per a iniciatives semblants.

I encara cal esmentar un tercer projecte similar als dos esmentats, però que per a Soldevila tenia un interès afegit evident: la realització d'una segona edició, actualitzada i notablement ampliada, de la seva *Història de Catalunya* dels anys trenta, que va aparèixer els anys 1962 i 1963 publicada per la mateixa editorial Alpha. D'aquesta manera, no tan sols demostrava la vigència de la seva aportació personal, sinó que recollia les principals aportacions realitzades al llarg del període transcorregut i posava a disposició del gran públic una obra de síntesi aleshores difícil de trobar.¹³

Esment a part mereix *Què cal saber de Catalunya?* (1968). Va ser un llibre que va funcionar molt bé editorialment i féu una indubtable funció de conscienciació social. Però no fou pas un assaig personal a la manera de *Notícia de Catalunya* (1954 i 1960) de Jaume Vicens Vives o de *Nosaltres els valencians* (1962) de Joan Fuster. Era un llibre de divulgació que en una part molt important sembla redactat pel mateix Sales, que n'era l'editor.¹⁴

13. Per a les modificacions introduïdes en aquesta segona edició, vegeu Ferran Soldevila. *Els fonaments...*, p. 251-260.

14. Sobre aquest punt i l'estreta relació que mantingueren els dos intel·lectuals vaig realitzar l'article «Joan Sales i Ferran Soldevila: Obra conjunta», *Revista de Catalunya*, núm. 278, abril-juny de 2012, p. 72 - 84.

Enllà dels projectes editorials i dels estudis especialitzats en l'època medieval (sobretot centrats en els grans sobirans del segle XIII Pere el Gran i Jaume I, i en les *Cròniques*, que publicà pòstumament el 1971), el conjunt de la seva activitat va tenir aquest component reivindicatiu i resistent.¹⁵ Va ser molt evident en aquest sentit el seu esforç per impulsar el teatre en català, no tan sols com a autor (que tingué un considerable èxit de públic en obres com *l'Hostal de l'amor*, de 1949), sinó també com a president de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona (en funcionament de 1955 a 1963), que tanta importància tingué en la represa teatral contemporània.

Precisament hi ha una anècdota sobre ell que és molt reveladora de la seva actitud resistent i antifranquista, que ha estat recollida en un llibre recent dedicat a l'esmentada agrupació teatral. Albert Cubeles i Francesc Massip expliquen que ell sempre volia col·laborar en feines que eren molt lluny de les atribucions d'un president. Així, «quan s'havien de fer trameses de correu, no volia que l'eximissin d'enganxar els segells, especialment perquè aquest acte tan banal li permetia aixafar literalment la cara del dictador, i ell mateix comentava, reproduint el cop de puny sobre el segell: No sabeu com m'agrada fer això».¹⁶

Per cloure l'escrit val la pena reportar una seva definició política, que féu en una de les darrers entrevistes que li van fer i que ens permet situar-lo ideològicament en uns moments en què encara no havia començat el procés de liquidació del règim franquista. Es tracta d'una intervist feta per Baltasar Porcel per a *Serra d'Or* el setembre de 1967:

BP.- I ara què sou, políticament?

FS.- Continuo essent un home d'esquerra, més aviat. Republicà, també. Però m'han fet trontollar les declaracions monàrquiques de l'Abadal, que us va fer a vos mateix, a *Serra d'Or*, amb l'elogi de don Joan de Borbó. M'han fet efecte...¹⁷

15. Pel que fa als estudis medievals, vegeu Enric PUJOL, «Ferran Soldevila, medievalista», *Revista de Catalunya*, núm. 265-266, octubre-novembre de 2010, p. 59-72.

16. «L'Alegria que torna i la importància de la ADB», dins *L'Agrupació Dramàtica de Barcelona: Entre el mite i la realitat?*, Lleida, Punctum & GRAE, 2011, p. 27.

17. Més modernament aquesta entrevista ha estat reproduïda a Ferran Soldevila, *Textos d'història i política 1924-1967*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1994, p. 193-207. La cita correspon a la pàgina 199.

Soldevila morí el 1971 sense haver vist el final de la dictadura, per bé que ja en aquells moments començava a haver-hi una efervescència opositora. No sabem cap a quin partit s'hauria decantat si hagués pogut viure els moments de la transició política. El que sí que és segur, però, és el paràmetre amb el qual s'hauria regit per escollir-lo: el de la fidelitat a les aspiracions de Catalunya, en una actitud política que avui anomenem «sobiranista».